

In 2003 is de Turkse tortel uitgeroepen tot Vogel van het jaar. Hoewel deze soort eenvoudig te determineren is en op veel plaatsen te zien valt, namen maar heel weinig leden de moeite waarnemingen op te sturen. Het aantal kilometerhokken waarin de soort gedurende het hele jaar of een deel daarvan voorkomt zal dan ook groter zijn dan op de verspreidingskaart is aangegeven.

Dick A. Jonkers

Turkse tortels in 2003

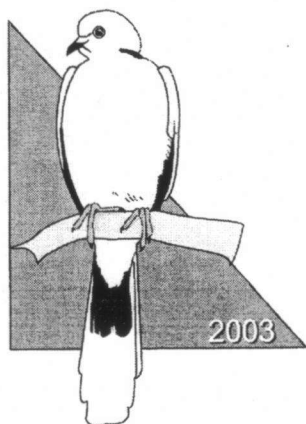
Er zijn diverse pogingen ondernomen om zoveel mogelijk gegevens bij elkaar te brengen. In de laatste Korhaan van 2002 verscheen een oproep om meldingen van Turkse tortels door te geven. In het daarop volgende nummer werd door de voorzitter aandacht geschonken aan het feit dat deze soort Vogel van het jaar was. Daarna volgde er nog een inspirerend artikel. (Vink 2003) De rubriek: 'Uit de veren' meldde het onderzoek in alle nummers. Verder publiceerde de regionale pers dat de vogelwerkgroep op zoek was naar waarnemingen van de Turkse tortel.

Resultaten

Algemeen

Met zoveel aandacht en een wijd verbreide en makkelijk vast te stellen soort was de verwachting dat de waarnemingen binnen zouden stromen. Niets was minder waar. Slechts vijftien leden namen de moeite gegevens te leveren. Om het aantal waarnemingen uit te breiden werd daarom de resultaten van het tuinvogelonderzoek erbij gevoegd, waardoor het waarnemersbestand tot iets meer dan vijftig opliep. De aandacht in de media leidde tot het doorgeven van enkele meldingen van niet-leden.

Aan het ontbreken van Turkse tortels kan het niet gelegen hebben. Enkele actieve leden gaven

vele tientallen meldingen door en de auteur van dit artikel verzamelde in zijn eentje 167 van de bijna 400 waarnemingen.

Verspreiding

Zoals verwacht was de soort nog steeds over het hele onderzoeksgebied tussen het Amsterdam-Rijnkanaal en de Eem aanwezig. Eind jaren zeventig tot begin jaren tachtig was dat ook al het geval en concentreerde de Turkse tortel zich binnen het Gooi. (Jonkers *et al.* 1987) In totaal is de aanwezigheid op 373 verschillende plekken binnen 94 kilometerhokken vastgesteld. (Figuur 1) De soort is een cultuurvolger en dat is duidelijk aan de verspreidingskaart af te lezen. Binnen de al dan niet open bebouwing in het Gooi komt hij nog overal voor. Plaatsen waarin kilometerhokken de meldingen ontbreken, is hij waarschijnlijk wel aanwezig en gaat het hier

om een waarnemereffect. Er is namelijk door het geringe aantal waarnemers niet in elk kilometerhok naar Turkse tortels gekeken. Interessant zijn de gegevens van de op de vroegere meenten gebouwde wijken van Huizen uit de jaren zeventig en daarna. Ondanks frequent waarnemen zijn daar zelden of nooit exemplaren gezien. (mededeling Guus Proost) Open gebieden zoals graslandarealen, heidevelden en aaneengesloten boscomplexen worden gemeden. Wanneer de soort daar wel staat aangegeven betreft het meestal overvliegende exemplaren of solitaire dan wel groepjes die zich daar buiten het broedseizoen ophielden. In de Eempolders is het een weinig regelmatige bezoeker. (Klippel & van Leyden 1981) De grootte van de stippen correspondeert met het aantal keren dat één of meer exemplaren op verschillende plaatsen binnen het kilometerhok zijn gesignaleerd. Waarnemingen van steeds dezelfde plaats of de onmiddellijke omgeving zijn als één waarneming opgenomen.

Aantallen

Het overgrote deel van de waarnemingen had betrekking op één of twee exemplaren, veel minder drie of vier exemplaren. Die hielden zich dan steeds op dezelfde plekken op. Soms zijn ook wat grotere groepjes ge-

zien. Het aantal waarnemingen is samengevat in figuur 2.

Figuur 2. Aantal waarnemingen

1 ex.	2-5 ex.	6-9 ex.	12-15 ex.	>15 ex.
202	162	7	1	6

In het najaar kunnen grote aantallen zich verplaatsen en dit zijn voornamelijk jonge exemplaren. (LWVT/SOVON 2002) Dit verschijnsel is nergens vastgesteld, maar wel zijn op een aantal plaatsen vrij grote groepen aangetroffen. Deze waarnemingen hadden hoofdzakelijk betrekking op de periode buiten de tijd waarbinnen de Turkse tortels gewoonlijk plegen te broeden. Van twee meldingen binnen die periode werd aangegeven dat er gevoerd werd. Bij een concentratie van Turkse tortels op een

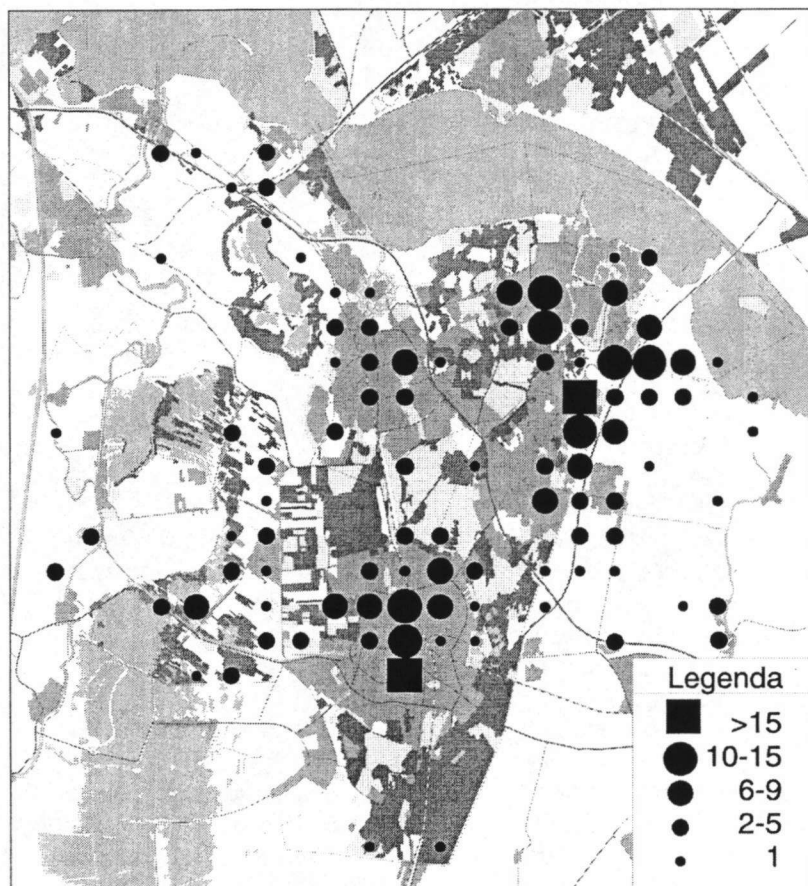
voerplaats is de duivenziekte Het Geel vastgesteld.

De volgende min of meer grote groepen zijn doorgegeven:
4 januari - Nieuwe Maatweg, Noordpolder te Veld Eemnes 21 exemplaren;
5 maart - De Noord, Blaricum 15-17 exemplaren;
24 maart - Valk, Blaricum 16 exemplaren;
20 augustus - Eembrugge, 17 exemplaren;
24 augustus - Googh/Amsterdamsestraatweg, Muiderberg 42 exemplaren;
28 november - Centrum Laren 25 exemplaren;
30 december - Geerenweg, Zuidpolder te Veld, Eemnes 70 exemplaren.

Het maximumaantal dat ooit in de Eempolders is gezien bedroeg 30 exemplaren op 14 augustus 1976 (Jonkers *et al.* 1987). Van slaapplekken is nergens melding gemaakt. Misschien zijn die er niet meer. Het verdient aanbeveling hier eens aandacht aan te schenken. In 1980 bevonden die zich nog bij de Kolhornseweg en de Radiostraat in Hilversum, slaapplekken met respectievelijk maximaal 700 à 800 en 114 exemplaren (Jonkers *et al.* 1987). Ook was er in 1985 een slaapplek in de bosjes tegenover restaurant De Witte Bergen aan de andere zijde van de A1 in Eemnes (ongepubliceerd, mededeling Frans Leurs).

Broedgevallen

Twaalf waarnemers gaven broedgevallen door. In werkelijkheid zijn er in 2003 natuurlijk veel meer broedende paren aanwezig geweest. Voor het gebied Tussen Vecht en Eem worden in de jaren tachtig 2300 broedparen opgegeven, waarvan alleen al in Hilversum 600 (Jonkers *et al.* 1987). Uit voorjaarsformulieren van het tuinvogelonderzoek valt af te leiden dat in of in de onmiddellijke omgeving van de tuinen van de waarnemers in 2003 tenminste 37 paren broedden. Dat is bijna 74% van de deelnemende tuinen. In Nigtevecht zaten minimaal zes broedparen. De trouw aan de broedplaats is groot. In Blaricum komen bij een villa al 21 jaar achtereenvolgende Turkse tortels tot broeden (mededeling mevr. H. Russenveld). Ook enkele andere waarnemers maakten melding van broedpaarstrouw. Turkse tortels zijn overwegend standvogels, waarvan de vogels die ouder dan twee jaar zijn het hele jaar op of nabij de omgeving van de broedplaats verblijven. Het merendeel van de waarnemingen stamt uit de

Figuur 1. Kilometerhokken met het aantal waarnemingen van Turkse Tortels in 2003 tussen het Amsterdam - Rijnkanaal en de Eem.

Illustratie Peter van der Linden

broedperiode, waarin de vogels zich opvallender gedragen dan in andere maanden. Dit zou kunnen betekenen, dat in 2003 minimaal zo'n 360 broedparen zich in het gebied ophielden. Helaas vormt dit onderzoek geen representatieve steekproef en kan dus niet worden nagegaan of er voor- of achteruitgang in het onderzoeksgebied heeft plaatsgevonden. De Nederlandse populatie nam in 1979-1985 toe t.o.v. 1973-1997, maar kwam in de jaren negentig weer op het niveau van de eerstgenoemde periode (SOVON Vogelonderzoek 2002).

Broedplaatsen

De slordige uit twijgen en dunne takjes gebouwde nesten worden overwegend in bomen en struiken gebouwd. In 2003 werd op diverse plaatsen onder de over-

kapping van het station in Hilversum gebroed. Daar werd ook waargenomen dat een kauw belangstelling had voor een oud nest. Wat verderop in het centrum, waar bomen ontbreken, moeten zij ook kans gezien hebben ergens hun nest tussen te frommelen. Aan de Lange Heul in Bussum broedde een paar al jaren in een sparretje op een balkon. Eenmaal is vastgesteld dat een verlaten nest door een houtduif werd overgenomen.

Verstoring

Soms wordt al heel vroeg in het jaar met broeden begonnen en het nest is dan goed zichtbaar. Geregeld worden nesten verstoord en uitgehaald. Ook bij dit onderzoek waren er meldingen van legfels die verloren gingen. Hun reproductievermogen is echter groot en twee tot drie

legfels zijn heel normaal. Het komt echter nogal eens voor dat die allemaal worden leeggeroofd. Niet alleen eksters en gaaien, maar ook eekhoorns worden als boosdoeners aangemerkt.

Geraadpleegde literatuur

- D.A. Jonkers, R.A. Koe & J. Taapken · 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken, Hilversum: 243-234.
- N. Klippel, & A. van Leyden (samenstelling) 1981. Vogels in de Eempolders. Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken, Hilversum. Uitgave 34: 42.
- LWVT/SOVON 2002. Vogeltrek over Nederland 1976-1993. Schuyt & Co., Haarlem: 168.
- SOVON Vogelonderzoek 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij, & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden: 265.
- C. Vink, 2003. De Turkse Tortel. De Korhaan 37(2): 34-35.